

EU:s framtid står på spel

Hufvudstadsbladet den 28 februari 2023

EU har allt sedan sitt grundande haft ambitionen att försvara en regelbaserad internationell ordning som internt byggts kring visionen om öppenhet, fri rörlighet och solidaritet. När världen nu präglas av konflikt och rivalitet utmanas således grundvalarna för det europeiska samarbetet. Pandemin och kriget i Ukraina har gjort attfrågor kring EU :s inre och yttre gränser - som vi framhåller i den 26:e årgången av Europaperspektiv - bör ges en plats högt upp på agendan för det svenska EU-ordförandeskapet.

EU:s sammanhållning får inte sättas på spel om unionen ska kunna axla rollen som global aktör för samling kring stödet till Ukraina eller för att stärka Världshandelsorganisationen (WTO) i arbetet mot protektionism.

Kriget i Ukraina har satt strålkastarljuset på EU:s yttre gränser. Redan fyra dagar efter Rysslands storskaliga invasion av Ukraina den 24 februari 2022 lämnade Ukrainas styre in en ansökan om medlemskap i EU och mindre än fyra månader senare beviljade Europeiska rådet landet officiell kandidatstatus efter en rekordsnabb beslutsprocess.

Moldavien och Georgien följde efter och lämnade i mars in sina respektive ansökningar. Moldavien beviljades kandidatstatus samtidigt som Ukraina medan Georgien bedömdes behöva uppfylla vissa av EU uppsatta krav för att uppnå denna status.

Ursula von der Leyen har sedan lovat att "EU kommer att ledsaga Ukraina på varje steg i processen att bygga ett demokratiskt, självständigt och välmående land på väg mot EU". Det finns en klar ambition att samordna återuppbyggnaden av Ukraina med anpassningen till EU:s lagstiftning och regelverk. Dock är det fortfarande oklart hur EU:s löfte om hjälp med återuppbyggnad och inträde i EU kan balanseras mot behovet för Ukraina att uppfylla EU:s kriterier för medlemskap på ett sätt som innebär att EU:s yttre gräns förflyttas. Ett tydligt budskap från EU under ordförandeperioden brådskar för att skingra denna osäkerhet.

Färdriktningen i världen tycks nu vara tydlig, vi går mot en tid då yttre gränser förstärks. På samma sätt ser vi de inre gränsernas återkomst som ett grundskott mot hela EU-gemenskapen. EU står just nu inför ett vägval. Ursula von der Leyens konkurrensstrategi "Green Deal Industrial Plan" samt det förslag som lämnades av henne den 1 februari samt Frankrikes egen "Made in Europe"-strategi utgör oroande tecken på att EU föreslår att de protektionistiska strömningar som ses runt om i världen ska bemötas med samma mynt.

Ändringar i styrkan på EU:s gränser kommer att ta sig högst konkreta uttryck i form av löpande påverkan på handels- och energiflöden.

Värdet av internationell handel framställs i alla läroböcker som en win-win process. Vi var nära den perfekta världen utan gränshinder 1870-1914 då man kunde handla, resa och investera vart än man behagade. sedan kom världskrigen och allt rullades tillbaka så att integrationsprocessen 1945 fick starta om från ruta noll.

Just före finanskrisen 2008 var vi på nytt nära en värld utan gränshinder. Men med finanskrisen tilläts nationalism och protektionism på nytt breda ut sig och den globala integrationen eller globaliseringen är nu åter på väg att rullas tillbaka mot ruta noll.

Något måste göras för att förhindra denna utveckling där användandet av statsstöd fungerar som genom en snöbollseffekt med USA:s Inflation Reduction Act (IRA) som det senaste tillskottet. EU:s sammanhållning står nu på spel och hotar frätas sönder till följd av att användandet av statsstöd vuxit sig starkare också bland unionens medlemsländer.

Förhoppningen står till att Världshandelsorganisationen (WTO) ska vända den ny-merkantilistiska trenden. Här krävs dock reformer. Då de två största medlemsnationerna Kina och USA träter faller ansvaret tungt på EU att driva en tydlig regelbaserad linje för dessa reformer. Oroande är också att två tredjedelar av WTO:s 164 medlemsländer själva klassar sig som utvecklingsekonomier med rätt att vidta protektionistiska åtgärder. Remarkabelt är att Kina i detta sammanhang själv klassar sig som en utvecklingsekonomi!

Kostnaden kommer att bli dramatiskt mycket större denna gång jämfört med när globaliseringen rullades tillbaka förra gången. När globaliseringen hade rullats tillbaka vid andra världskrigets slut fanns det 74 länder i världen. I dag finns cirka 220.

För den globala gränsöverskridande handeln är det lätt att föreställa sig vilka stora kostnader som uppkommer till följd av att företagen i sin planering av affärstransaktioner och logistik i den ny-merkantilistiska världen har att ta hänsyn till eventuella beslut av 220 regeringar för att bedöma den politiska risken, 220 tullmyndigheter med bedömning av eventuella kostnader för tiden man sitter fast i tullen, etc.

Denna ökade osäkerhet med tillhörande transaktionskostnader kommer att leda till dramatiska fall i ekonomiskt välbefinnande i EU:s medlemsländer såväl som i länder världen över.

Den europeiska såväl som den globala integrationen får inte gå förlorad genom att merkantilismen i ny skepnad tillåts få fäste. Det finns starka röster för att EU ska svara med samma mynt när nu länder runt om i världen accelererar användandet av statsstöd. I förlängningen ser vi att ett sådant svar av EU eller av individuella medlemsländer - som exempelvis förespråkats av Frankrike – kommer att få sammanhållningen inom unionen att krackelera och få de inre gränserna att återuppträda i full kraft. Den inre marknaden står då på spel.

Om EU ska kunna vara en tydlig aktör för att rädda Ukraina ekonomiskt och militärt samt för att få den internationella handeln på rätt väg krävs att sammanhållningen mellan medlemsländerna räddas genom ett tydligt ställningstagande under ordförandeperioden mot användandet av statsstöd av enskilda medlemsländer såväl som av EU som union.

Antonina Bakardjieva Engelbrekt

Per Ekman

Lars Oxelheim

Anna Michalski